

ANAYASA MAHKEMESİ KARARI

Esas Sayısı : 1998/59

Karar Sayısı : 1999/14

Karar Günü : 11.5.1999

R.G. Tarih-Sayı :09.03.2000-23988

İTİRAZ YOLUNA BAŞVURAN : İstanbul 5. İdare Mahkemesi

İTİRAZIN KONUSU : 27.11.1992 günlü, 3843 sayılı "Yükseköğretim Kurumlarında İkili Öğretim Yapılması, 2547 sayılı Yükseköğretim Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi ve Bu Kanuna Bir Ek Madde Eklenmesi Hakkında Kanun"un 7. maddesinin beşinci fıkrasında yer alan, "... öğrencinin Yükseköğretim Kurumu ile ilişkisi kesilir" ibaresinin, Anayasa'nın 17. ve 42. maddelerine aykırılığı savıyla iptali istemidir.

I- OLAY

İkinci öğretimde, öğrenim ücretinin ikinci taksidini verilen ek süre içinde ödemediği gerekçesiyle kaydı silinen davacının açtığı iptal davasında, 3843 sayılı Yasa'nın 7. maddesinin beşinci fıkrasında yer alan "öğrencinin Yükseköğretim Kurumu ile ilişkisi kesilir" ibaresinin, Anayasa'ya aykırı olduğu kanısına varan Mahkeme, iptali istemiyle doğrudan başvuruda bulunmuştur.

III- YASA METİNLERİ

A. İptali İstenen Yasa Kuralı

27.11.1992 günlü, 3843 sayılı Yasa'nın itiraz konusu ibareyi de içeren 7. maddesi şöyledir :

"Madde 7- İkinci öğretim isteğe bağlı ve paralıdır. Paralı öğretime kabul edilecek öğrencilerin ödeyecekleri öğrenim ücretleri, öğrenim dallarının niteliklerine, Yükseköğretim kurumlarının özelliklerine ve sürelerine göre öğrenci maliyetleri de dikkate alınarak Yükseköğretim Kurulunun görüşü ve Millî Eğitim Bakanlığının önerisi üzerine Bakanlar Kurulunca tespit edilir. Ancak, alınacak ücretler normal örgün öğretim için belirlenen carî hizmet maliyetlerinin yarısından az olamaz. Hazırlık sınıfı hariç, bulundukları sınıfın bütün derslerini vermek ve ilk yüzde on'a girmek suretiyle bir üst sınıfa geçmiş olan öğrenciler, üst sınıfta o yıl için, normal örgün öğretim öğrencilerinin ödeyecekleri öğrenci katkı payı kadar miktarı, öğrenim ücreti olarak öderler.

Öğrenim ücretleri, peşin olarak ya da biri kayıt veya kayıt yenileme sırasında, diğeri Şubat ayında olmak üzere iki eşit taksitte üniversite veya yüksek teknoloji enstitüsü adına millî bankalardan birinde açılacak hesaba yatırılır.

Bu miktarlar rektörlükçe en geç ilgili ayın sonuna kadar Bütçe Dairesi Başkanlığı hesabına bir yandan gelir, diğer yandan özel ödenek kaydolunmak üzere aktarılır. Yatırılan bu

miktarlar Maliye ve Gümrük Bakanlığınca özel ödenek kaydedilir. Kaydolunan ödenekler ikinci öğretime ilişkin giderlerin yanı sıra bu öğretimin yapıldığı birimlere öncelik verilmek suretiyle, o üniversitenin veya yüksek teknoloji enstitüsünün giderlerinde kullanılır. Kullanım ve harcamaya ilişkin esas ve usuller Maliye ve Gümrük Bakanlığının görüşü alınarak Yükseköğretim Kurulunca belirlenir.

Bu ödeneklerin harcanmayan kısmı, ertesi yılın bütçesine devren gelir ve ödenek kaydolunur.

Öğrenim ücretlerinin birinci taksidini ödemeyenlerin kayıtları yapılmaz ve yenilenmez. İkinci taksitlerini ödemeyen öğrencilere ise bir aylık ek süre tanınır, bu süre içerisinde de öğrenim ücretini kanunî faiziyle birlikte ödemeyen öğrencinin yükseköğretim kurumu ile ilişkisi kesilir.

Öğrenim ücreti Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumunca kredi olarak verilmez."

B. Dayanılan Anayasa Kuralları

Başvuru kararında dayanılan Anayasa kuralları şunlardır :

1- "MADDE 17.- Herkes, yaşama, maddî ve manevî varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahiptir.

Tıbbî zorunluluklar ve kanunda yazılı haller dışında, kişinin vücut bütünlüğüne dokunulamaz; rızası olmadan bilimsel ve tıbbî deneylere tâbi tutulamaz.

Kimseye işkence ve eziyet yapılamaz; kimse insan haysiyetiyle bağdaşmayan bir cezaya veya muameleye tâbi tutulamaz.

Mahkemelerce verilen ölüm cezalarının yerine getirilmesi hali ile meşrû müdafaa hali, yakalama ve tutuklama kararlarının yerine getirilmesi, bir tutuklu veya hükümlünün kaçmasının önlenmesi, bir ayaklanma veya isyanın bastırılması, sıkıyönetim veya olağanüstü hallerde yetkili merciin verdiği emirlerin uygulanması sırasında silah kullanılmasına kanunun cevaz verdiği zorunlu durumlarda meydana gelen öldürme fiilleri, birinci fıkra hükmü dışındadır."

2- "MADDE 42.- Kimse, eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz.

Öğrenim hakkının kapsamı kanunla tespit edilir ve düzenlenir.

Eğitim ve öğretim, Atatürk ilkeleri ve inkılâpları doğrultusunda, çağdaş bilim ve eğitim esaslarına göre, Devletin gözetim ve denetimi altında yapılır. Bu esaslara aykırı eğitim ve öğretim yerleri açılamaz.

Eğitim ve öğretim hürriyeti, Anayasaya sadakat borcunu ortadan kaldırmaz.

İlköğretim, kız ve erkek bütün vatandaşlar için zorunludur ve Devlet okullarında parasızdır.

Özel ilk ve orta dereceli okulların bağlı olduğu esaslar, Devlet okulları ile erişilmek istenen seviyeye uygun olarak, kanunla düzenlenir.

Devlet, maddî imkânlardan yoksun başarılı öğrencilerin, öğrenimlerini sürdürebilmeleri amacı ile burslar ve başka yollarla gerekli yardımları yapar. Devlet, durumları sebebiyle özel eğitime ihtiyacı olanları topluma yararlı kılacak tedbirleri alır.

Eğitim ve öğretim kurumlarında sadece eğitim, öğretim, araştırma ve inceleme ile ilgili faaliyetler yürütülür. Bu faaliyetler her ne suretle olursa olsun engellenemez.

Türkçeden başka hiçbir dil, eğitim ve öğretim kurumlarında Türk vatandaşlarına ana dilleri olarak okutulamaz ve öğretilemez. Eğitim ve öğretim kurumlarında okutulacak yabancı diller ile yabancı dille eğitim ve öğretim yapan okulların tâbi olacağı esaslar kanunla düzenlenir. Milletlerarası andlaşma hükümleri saklıdır."

C. İlgili Anayasa Kuralı

İlgili görülen Anayasa kuralları şöyledir :

1- "MADDE 5.- Devletin temel amaç ve görevleri, Türk Milletinin bağımsızlığını ve bütünlüğünü, ülkenin bölünmezliğini, Cumhuriyeti ve demokrasiyi korumak, kişilerin ve toplumun refah, huzur ve mutluluğunu sağlamak; kişinin temel hak ve hürriyetlerini, sosyal hukuk devleti ve adalet ilkeleriyle bağdaşmayacak surette sınırlayan siyasal, ekonomik ve sosyal engelleri kaldırmaya, insanın maddî ve manevî varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamaya çalışmaktır."

2-"MADDE 13.- Temel hak ve hürriyetler, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünün, millî egemenliğin, Cumhuriyetin, millî güvenliğin, kamu düzeninin, genel asayişin, kamu yararının, genel ahlâkın ve genel sağlığın korunması amacı ile ve ayrıca Anayasanın ilgili maddelerinde öngörülen özel sebeplerle, Anayasanın sözüne ve ruhuna uygun olarak kanunla sınırlanabilir.

Temel hak ve hürriyetlerle ilgili genel ve özel sınırlamalar demokratik toplum düzeninin gereklerine aykırı olamaz ve öngörüldükleri amaç dışında kullanılamaz.

Bu maddede yer alan genel sınırlama sebepleri temel hak ve hürriyetlerin tümü için geçerlidir."

IV- İLK İNCELEME

Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nün 8. maddesi gereğince, Ahmet Necdet SEZER, Güven DİNÇER, Haşım KILIÇ, Yalçın ACARGÜN, Mustafa BUMİN, Sacit ADALI, Ali HÜNER, Lütfi F. TUNCEL, Fulya KANTARCIOĞLU, Mahir Can ILICAK ve Rüştü SÖNMEZ'in katılmalarıyla 16.12.1998 günü yapılan ilk inceleme toplantısında; dosyada eksiklik bulunmadığından işin esasının incelenmesine oybirliğiyle karar verilmiştir.

V- ESASIN İNCELENMESİ

İşin esasına ilişkin rapor, başvuru kararı ve ekleri, Anayasa'ya aykırılığı öne sürülen Yasa kuralı ile aykırılık savına dayanak yapılan Anayasa kuralları, bunların gerekçeleri ve öteki yasama belgeleri okunup incelendikten sonra gereği görüşülüp düşünüldü :

A. 3843 sayılı Yasa Hakkında Genel Bilgi

3843 sayılı Yasa'nın amacı 1. maddesinde, yükseköğretim kurumlarında yapılacak ikili öğretimde, ikinci öğretimle ilgili hususların düzenlenmesi olarak belirtilmiştir. Yasa'nın 3. maddesinde, ikili öğretim, "Yükseköğretim Kurumlarında Önlisans, Lisans ve Lisansüstü düzeyde yapılan normal örgün öğretim ve ikinci öğretim"; ikinci öğretim de, "Yükseköğretim kurumlarında normal örgün öğretimin bitimini takiben yapılan örgün öğretim" olarak tanımlanmıştır.

Yasa'nın 4. maddesine göre, "Yükseköğretim kurumlarının hangi programlarında ikinci öğretim yapılacağına her yıl en geç Şubat ayında ilgili üniversite veya yüksek teknoloji enstitüsü senatosunun önerisi üzerine Yükseköğretim Kurulunca karar verilir. Kararda bu programlara alınacak öğrenci sayıları da belirlenir.

İkinci öğretimin yapılmasına karar verilen yükseköğretim kurumlarına, öğrenci seçme ve yerleştirme birinci ve ikinci basamak sınavlarında alınan puanlara göre öğrenci yerleştirilir."

Yasa'nın 7. ve 8. maddelerine göre de, İkinci öğretim isteğe bağlı ve paralıdır. Paralı öğretime kabul edilecek öğrencilerin ödeyecekleri öğrenim ücretleri, öğrenim dallarının niteliklerine, Yükseköğretim kurumlarının özelliklerine ve sürelerine göre öğrenci maliyetleri de dikkate alınarak Yükseköğretim Kurulunun görüşü ve Millî Eğitim Bakanlığının önerisi üzerine Bakanlar Kurulunca tespit edilir. Ancak, alınacak ücretler normal örgün öğretim için belirlenen carî hizmet maliyetlerinin yarısından az olamaz. Hazırlık sınıfı hariç, bulundukları sınıfın bütün derslerini vermek ve ilk yüzde on'a girmek suretiyle bir üst sınıfa geçmiş olan öğrenciler, üst sınıfta o yıl için, normal örgün öğretim öğrencilerinin ödeyecekleri öğrenci katkı payı kadar miktarı, öğrenim ücreti olarak öderler. Öğrenim ücretleri, peşin olarak ya da biri kayıt veya kayıt yenileme sırasında, diğeri Şubat ayında olmak üzere iki eşit taksitte üniversite veya yüksek teknoloji enstitüsü adına millî bankalardan birinde açılacak hesaba yatırılır. Bu miktarlar rektörlükçe en geç ilgili ayın sonuna kadar Bütçe Dairesi Başkanlığı hesabına bir yandan gelir, diğeri yandan özel ödenek kaydolunmak üzere aktarılır. Yatırılan bu miktarlar Maliye ve Gümrük Bakanlığınca özel ödenek kaydedilir. Kaydolunan ödenekler ikinci öğretime ilişkin giderlerin yanı sıra, bu öğretimin yapıldığı birimlere öncelik verilmek suretiyle, o üniversitenin veya yüksek teknoloji enstitüsünün giderlerinde kullanılır. Kullanım ve harcamaya ilişkin esas ve usuller Maliye ve Gümrük Bakanlığının görüşü alınarak Yükseköğretim Kurulunca belirlenir. Bu ödeneklerin harcanmayan kısmı, ertesi yılın bütçesine devren gelir ve ödenek kaydolunur. Öğrenim ücretlerinin birinci taksidini ödemeyenlerin kayıtları yapılmaz ve yenilenmez. İkinci taksitlerini ödemeyen öğrencilere ise bir aylık ek süre tanınır, bu süre içerisinde de öğrenim ücretini kanunî faiziyle birlikte ödemeyen öğrencinin yükseköğretim kurumu ile ilişkisi kesilir. Öğrenim ücreti Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumunca kredi olarak verilmez.

İkinci öğretim öğrencileri normal örgün öğretim öğrencilerinin her türlü haklarından yararlanırlar. Ancak, bu öğrencilere Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumu tarafından verilecek kredinin esas ve şartları Millî Eğitim Bakanlığınca çıkarılacak bir yönetmelikle tespit edilir.

B. Anayasa'ya Aykırılık Sorunu

İtiraz yoluna başvuran Mahkeme, kuralın Anayasa'nın 42. ve 17. maddelerine aykırılık oluşturduğunu ileri sürmüştür.

1- Anayasa'nın 42. ve 13. Maddeleri Yönünden İnceleme

Mahkeme, 3843 sayılı Yasa'nın 7. maddesinin beşinci fıkrasındaki itiraz konusu ibarenin de yer aldığı, "İkinci taksitlerini ödemeyen öğrencilere ise bir aylık ek süre tanınır, bu süre içerisinde de öğrenim ücretini kanunî faiziyle birlikte ödemeyen öğrencinin Yükseköğretim Kurumu ile ilişkisi kesilir" kuralının uygulanması sonucunda, öğrencinin eğitim-öğretim hakkının sona erdirildiğini, bunun da Anayasa'nın 42. maddesine aykırılık oluşturduğunu ileri sürmüştür.

3843 sayılı Yasa'da, Yükseköğretim kurumlarında yapılacak ikili öğretimde, ikinci öğrenimle ilgili hususlar düzenlenmiştir. Yasa'nın genel gerekçesinde özetle, eğitim ve öğretimin önemi vurgulanarak, ülkemizde Yükseköğretime talebin giderek arttığı, mevcut kontenjanların bu talepleri karşılamada yetersiz kaldığı, bu nedenle de, her yıl artan sayılarda öğrencinin eğitim için yurt dışına gittiği ve ortalama 3000 dolar ödemede bulunduğu, henüz liseyi yeni bitirmiş olan gençlerin yabancı ülkelerde başta psikolojik olmak üzere, çeşitli eğitimsel, sosyal ve ekonomik sorunlarla karşılaştığı belirtildikten sonra, gençlerimizin beden, zihin, ahlâk, ruh ve duygu bakımından dengeli, sağlıklı bir kişilik ve karakterde yetişmelerinin ve meslek sahibi olmalarının amaçlandığı sunulan eğitim olanaklarını artırmak, fırsat eşitliğini sağlamak, toplumun gereksinim duyduğu nitelikli insan gücünü yetiştirmek için, Yükseköğretim Kurumlarının verimli ve etkili biçimde kullanılarak, üniversitelerde daha fazla öğrenciye öğrenim olanağının sağlanmasının gerektiği; bu nedenlerle, öğrencilerin de katkısı sağlanarak, gereksinim duyulan alanlarda ikili öğrenim yapılmasının kaçınılmaz olduğu vurgulanmıştır.

Yükseköğretimde, eğitim ve öğretim kapasitesinin artırılması olanağı getiren 3843 sayılı Yasa'ya göre, her yıl Şubat ayında, yükseköğretim kurumlarının hangi programlarında ikili öğrenim yapılacağına, ilgili üniversite veya Yüksek Teknoloji Enstitüsü Senatosu'nun önerisi üzerine, Yükseköğretim Kurulu'nca karar verilecek; alınacak öğrenci sayıları belirlenecek ve bu programlara üniversite giriş sınavlarında alınan puanlara göre öğrenci yerleştirilecektir. İkinci öğrenim, isteğe bağlı ve paralı olacaktır. Öğrenim ücretlerini Yasa'da belirlenen kimi kriterleri gözönünde bulundurarak Yükseköğretim Kurulu'nun görüşü ve Millî Eğitim Bakanlığı'nın önerisi üzerine Bakanlar Kurulu tesbit edecektir. Bu ödenekler, Yasa'da belirtilen usullerle Maliye ve Gümrük Bakanlığı bütçesine ödenek kaydedilecek ve ikinci öğretime ilişkin giderlerin yanısıra bu öğretimin yapıldığı birimlere öncelik verilmek suretiyle, o üniversitenin veya Yüksek Teknoloji Enstitüsünün giderlerinde kullanılacaktır. Ayrıca Yasa'nın 10. maddesine göre, normal örgün öğretimde zorunlu ders yükünü doldurmuş olan öğretim elemanlarına, ikinci öğretimde verdikleri her ders için Yasa'daki kriterler gözönüne alınarak ek ders ücreti ve 11. maddesine göre de, fazla çalışma ücreti ödenecektir.

Bu kurallardan, yükseköğretim kurumlarında yapılacak ikili öğretimde, ikinci öğretimle ilgili olarak, dersane, öğretim elemanı, idarî personel konusunda planlamaların yapılacağı, belirlenecek kapasiteye göre öğrenci alınacağı, öğrencilerin ödeyeceği ücretlerin büyük ölçüde bu planlamaların parasal kaynağını oluşturacağı anlaşılmaktadır.

Anayasa'nın 42. maddesinde, kimsenin, eğitim ve öğretim haklarından yoksun bırakılamayacağı; öğretim hakkının kapsamının yasayla tesbit edileceği ve düzenleneceği; ilköğretimin, kız ve erkek bütün vatandaşlar için zorunlu ve Devlet okullarında parasız olduğu; Devletin, maddî olanaklardan yoksun başarılı öğrencilerin öğrenimlerini sürdürebilmeleri amacıyla burslar ve başka yollarda gerekli yardımları yapacağı kurala bağlanmıştır.

Kuşkusuz, kimsenin eğitim ve öğretim hakkından yoksun bırakılmaması ve ilköğretimin dışında ilgi ve yeteneklerine göre, kişilerin eğitim ve öğretim olanaklarının hazırlanması da sosyal devletin görevlerindendir. Ancak, Anayasa'nın 65. maddesine göre, devlet böyle bir yükümlülüğü, malî kaynaklarının yeterliliği ölçüsünde yerine getirebilecektir. Bu nedenle, ikinci öğretimle, öğrencilerin malî desteğini sağlayarak daha çok sayıda öğrenciye öğrenim olanağı tanınması amaçlanmıştır.

İtiraz konusu ibarenin de yer aldığı beşinci fıkraya göre, paralı ve isteğe bağlı olan ikinci öğretimde, öğrenim ücretlerinin ikinci taksitlerini ödemeyen öğrencilerin önce bir aylık ek ödeme süresinden yararlanmaları sağlanmakta, bu süre içinde de ücretlerini yasal faiziyle birlikte ödememeleri durumunda Yükseköğretim kurumu ile ilişkileri kesilmektedir.

Üniversite veya yüksek teknoloji enstitülerinde ikinci öğretimle ilgili plânlamaların yürütülebilmesi öğrenim ücretlerinin düzenli ödenmesine bağlı olduğundan, bu konudaki aksaklıkların ikinci öğretimin getiriliş amacının gerçekleşmesini olumsuz yönde etkileyeceği açıktır.

Anayasa'nın, "temel hak ve hürriyetlerin sınırlanması" başlıklı 13. maddesinde, temel hak ve özgürlüklerin Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünün, millî egemenliğin, Cumhuriyetin, millî güvenliğin, kamu düzeninin, genel asayişin, kamu yararının, genel ahlâkın ve genel sağlığın korunması amacı ile ve ayrıca Anayasa'nın ilgili maddelerinde öngörülen özel sebeplerle, Anayasa'nın sözüne ve ruhuna uygun olarak yasayla sınırlanabileceği; temel hak ve özgürlüklerle ilgili genel ve özel sınırlamaların demokratik toplum düzeninin gereklerine aykırı olamayacağı ve öngörüldükleri amaç dışında kullanılamayacağı belirtilmiştir.

İkinci öğretimde, ikinci taksitlerini verilen bir aylık ek süreye karşın ödemeyen öğrencilerin yükseköğretim kurumu ile ilişkilerinin kesilmesini öngören düzenlemenin kamu yararına yönelik olması ve demokratik toplum düzeninin gerekleriyle çelişen bir yönünün de bulunmaması nedeniyle kuralda, Anayasa'nın 13. ve 42. maddelerine aykırılık görülmemiştir. İptal isteminin reddi gerekir.

2- Anayasa'nın 17. ve 5. Maddeleri Yönünden İnceleme

Mahkeme, itiraz konusu ibarenin, kişinin maddî ve manevî varlığını geliştirme hakkını ortadan kaldırdığını, bu nedenle de, Anayasa'nın 17. maddesine aykırılık oluşturduğunu ileri sürmüştür.

Anayasa'nın 17. maddesinin birinci fıkrasında, "Herkes, yaşama, maddî ve manevî varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahiptir" denilmektedir.

2949 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Yasa'nın 29. maddesine göre, Anayasa Mahkemesi, yasaların Anayasa'ya aykırılığı hususunda, ilgililer tarafından ileri sürülen gerekçelerle bağlı değildir. İstem dışına çıkmamak koşuluyla başka gerekçelerle de Anayasa'ya aykırılık kararı verebilir. Bu nedenle, itiraz konusu ibare, Anayasa'nın 5. maddesi yönünden de incelenmiştir.

Anayasa'nın 5. maddesinde, kişilerin ve toplumun refah, huzur ve mutluluğunu sağlamak; kişinin temel hak ve özgürlüklerini, sosyal hukuk devleti ve adalet ilkeleriyle bağdaşmayacak surette sınırlayan siyasal, ekonomik ve sosyal engelleri kaldırmak, insanın

maddî ve manevî varlığının gelişmesi için gerekli koşulları hazırlamak, devletin temel amaç ve görevleri arasında sayılmıştır.

3843 sayılı Yasa ile eğitim ve öğrenim alanında kişilerin maddî ve manevî varlıklarını geliştirmelerine yönelik olarak yükseköğretim yapacak gençlere yeni olanaklar hazırlanması ve bu amaçla getirilen sistemin sağlıklı işleyebilmesi için kimi yaptırımlar öngörülmüştür. Bu durumda kişinin karşılığını ödemeyi kabul ederek başladığı ikinci öğretimin yükümlülüğünü yerine getirmemesi durumunda yükseköğretim kurumu ile ilişkisinin kesilmesi kişinin maddî ve manevî varlığını geliştirme hakkını zedelemeyiz.

Açıklanan nedenlerle, itiraz konusu ibare, Anayasa'nın 17. maddesine aykırı değildir.

İptal isteminin reddi gerekir.

Güven DİNÇER, Haşim KILIÇ ve Sacit ADALI bu görüşlere katılmamışlardır.

VI- SONUÇ

19.11.1992 günlü, 3843 sayılı "Yükseköğretim Kurumlarında İkili Öğretim Yapılması, 2547 Sayılı Yükseköğretim Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi ve Bu Kanuna Bir Ek Madde Eklenmesi Hakkında Kanun"un 7. maddesinin beşinci fıkrasında yer alan "... öğrencinin yükseköğretim kurumu ile ilişkisi kesilir" ibaresinin, Anayasa'ya aykırı olmadığına ve itirazın REDDİNE, Güven DİNÇER, Haşim KILIÇ ile Sacit ADALI'nın karşıoyları ve OYÇOKLUĞUYLA, 11.5.1999 gününde karar verildi.

Başkan	Başkanvekili	Üye
Ahmet Necdet SEZER	Güven DİNÇER	Haşim KILIÇ
Üye	Üye	Üye
Yalçın ACARGÜN	Mustafa BUMİN	Sacit ADALI
Üye	Üye	Üye
Ali HÜNER	Lütfi F.TUNCEL	Fulya KANTARCIOĞLU
Üye		Üye
Mahir Can ILICAK		Rüştü SÖNMEZ

KARŞIOY YAZISI

19.11.1992 günlü, 3843 sayılı "Yükseköğretim Kurumlarında İkili Öğretim Yapılması, 2547 Sayılı Yükseköğretim Kanunu'nun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi ve Bu Kanun'a Bir

Ek Madde Eklenmesi Hakkında Kanun'un birinci maddesinde bu yapılanmanın amacı "yükseköğretim kurumlarında yapılacak ikili öğretimde ikinci öğretimle ilgili hususları düzenlemek" olduğu belirtilmiştir.

Yasa'nın 3. maddesinde yer alan tanımlara göre:

İkili Öğretim: Yükseköğretim kurumlarında önlisans, lisans ve lisansüstü düzeyde yapılan örgün öğretim ve ikinci örgün öğretimi,

İkinci öğretim: Yükseköğretim kurumlarında normal örgün öğretimin bitimini takiben yapılan örgün öğretimi,

Öğretim ücreti: İkinci öğretimde öğrencilerin eğitim-öğretimin karşılığı olarak ödedikleri parayı ifade etmektedir.

2547 sayılı "Yüksek Öğretim Kanunu"nun 43. maddesinin (c) bendine göre, "yükseköğretim kurumları, örgün, yaygın ve açık öğretim yöntemleri ile her türlü eğitim-öğretim yapabilirler." Örgün eğitim, öğrencilerin eğitim-öğretim süresince ders ve uygulamalara devam etme zorunluluğunda oldukları bir eğitim - öğretim türüdür (m.3, b. 4/1).

3843 sayılı Yasa'da, yükseköğretim kurumlarının hangi programlarında ikinci öğretim yapılacağına Yükseköğretim kurulunca karar verileceği ve bu kararda alınacak öğrenci sayısının da belirleneceği (m. 4/1); ikinci öğretimin yapılmasına karar verilen yükseköğretim programlarına, öğrenci seçme ve yerleştirme birinci ve ikinci basamak sınavlarında alınan puanlara göre öğrenci yerleştirileceği; İkinci öğretimin, öğretim süreleri, öğrenim esasları, devam, ara sınav sayısı, bunların başarı notuna katkısı, uygulama ve bütünleme şartları ve eğitim-öğretimle ilgili diğer konularda normal örgün öğretimden farklı olmadığı (m.5); İkinci öğretimin isteğe bağlı ve paralı olduğu, paralı öğretime kabul edilecek öğrencilerin öğrenim ücretlerinin Bakanlar Kurulunca tespit edileceği (m. 7); ikinci öğretim öğrencilerinin normal örgün öğretim öğrencilerinin her türlü haklarından yararlanacakları (m.8) belirtilmekte; Yükseköğretim Kurulunca ikinci öğretim yapılmasına karar verilen öğretim programlarının bağlı olduğu yükseköğretim kurumunun bütçesine ikinci öğretim giderlerini karşılamak üzere yeterli ödenek konulacağı (m. 13) kuralına yer verilmektedir.

İtiraz konusu kuralın da yer aldığı 3843 sayılı Yasa'nın "öğrenim ücreti" başlıklı 7. maddesinin birinci fıkrasında yer alan hükümde, paralı öğretime kabul edilecek öğrencilerden "alınacak ücretler normal örgün öğretim için belirlenen cari hizmet maliyetlerinin yarısından az olamaz" denilmektedir.

2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu'nun "cari hizmet maliyeti" başlıklı 46. maddesinde, "yükseköğretim kurumlarında cari hizmet ödenekleri, öğrenci başına olmak üzere belirlenir... Bu miktarın her yıl Bakanlar Kurulunca belirlenecek kısmı Devletçe karşılanır ve öğrenci adına ilgili yükseköğretim kurumu bütçesine ödenek olarak kaydolunur. Geri kalan kısmı öğrenci tarafından ödenir. Devletçe karşılanacak kısım cari hizmet maliyetinin yarısından az olamaz" hükmü yer almaktadır.

İki yasa hükmü karşılaştırıldığında, yükseköğretim öğrencilerinden birinde "öğrenim ücreti", diğerinde "katkı payı" adı altında ücret alındığı, her ikisinde de devlet katkısının

bulunduğu, ancak normal örgün öğretim öğrencileri için devlet katkısının bir öğrenci için tesbit edilen cari hizmet maliyetinin yarısından az olamamasına karşılık, ikinci öğretim öğrencilerinin ödeyecekleri miktar cari hizmet maliyetinin yarısından az olamayacağı anlaşılmaktadır.

Öğrenci ücretlerinin ödenmesine ilişkin hükümlere bakıldığında ise, 2547 sayılı Yasa'nın 46. maddesinin beşinci fıkrasına göre "öğrenci katkısını ödemeyenlerin kayıtları yapılamaz ve yenilenemez" denilmekle yetinilmiş olmasına karşılık, 3843 sayılı Yasa'nın 7. maddesinin beşinci fıkrasında, "öğrenim ücretlerinin birinci taksidini ödemeyenlerin kayıtları yapılmaz ve yenilenmez. İkinci taksitlerini ödemeyen öğrencilere ise bir aylık ek süre tanınır, bu süre içerisinde de öğrenim ücretini faiziyle birlikte ödemeyen öğrencinin yükseköğretim kurumu ile ilişkisi kesilir" denilmekte, ayrıca, 3843 sayılı Yasa'nın 5. maddesi ile yollama yapılan 2547 sayılı Yasa'nın "öğretim süresi" başlıklı 44. maddesinde, "yükseköğretim kurumlarında, önlisans ve lisans düzeyinde öğrenim yapan öğrencilere bu öğrenimlerini tamamlamak için tanınan âzamî süreler iki yıllık ön lisans için dört, dört yıllık lisans için yedi yıldır" hükmü getirilmektedir. Bu hüküm ile öğrenciye tanınan âzamî öğrenim süresi hakkının itiraza konu hüküm nedeniyle kullanılamaması durumu her zaman ortaya çıkabilecektir.

Öğrenim ücretinin zamanında ödenmemesinin bu sistemin işlemlerini zorlaştıracığı düşünülebilir. Toplumsal düzen bir çok hak ve özgürlüklerin sınırlandırılmasını gerektirmektedir. Sınırlamada temel ölçüt kamu düzenidir. Günümüzde gözardı edilemeyecek bir gerçek olan "ekonomik kamu düzeni"nin sağlanması, ödemelere ilişkin maddi düzensizliklerin önüne geçilmesi, hakkı kullananlar açısından ortaya çıkacak adaletsizliklerin giderilmesi de gerekmektedir. Ancak, yasakoyucu, Anayasa'nın 13. maddesine dayanarak yaptığı sınırlamalarda aynı maddenin ikinci fıkrasında yer alan sınırlamanın "demokratik toplum düzeninin gereklerine aykırı olamayacağı"na ve "öngörüldükleri amaç dışında kullanılamayacağı"na ilişkin sınırlamalara uymak zorundadır.

Demokratik toplum düzeninin gerekleri ölçütünün esin kaynağı Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesidir. Bu ölçüte göre, özgürlüklere getirilen sınırlamalar demokratik toplum düzeni çerçevesi dışına çıkmamalıdır. Özgürlükleri sınırlamanın sınırı olarak gösterilen demokratik toplumdan ne anlaşılması gerektiği ise, bu maddeye ilişkin gerekçede, "genellikle kabul gören demokratik rejim anlayışına aykırı olmama" olarak belirtilmiştir. Genel olarak, demokratik toplum düzeninin gereklerinden, batılı anlamda, çağdaş-hürriyetçi demokrasilerin genel ve evrensel niteliklerini anlamak gerektiği söylenebilir.

Anayasa Mahkemesi kararları arasında, "kişinin sahip olduğu dokunulmaz, devredilmez, vazgeçilmez temel hak ve özgürlüklerin özüne dokunulup tümüyle kullanılamaz hale getiren kısıtlamalar, demokratik toplum düzeninin gerekleriyle uyum içinde sayılmaz" tarzında bir ilke de vardır.

Özgürlüğün ana gaye olarak görüldüğü demokratik toplum düzeninde ve sosyal bir hukuk devletinde asıl amaç kişinin maddi ve manevi varlığının geliştirilmesi, şartlarının hazırlanması, böylece bütün siyasî ekonomik ve sosyal engellerin kaldırılması ise, bir hakkın amacına uygun olarak kullanılmasını engelleyen veya kullanılmaz duruma düşüren nitelikteki sınırlamaların demokratik toplum düzeni gerekleri ile uyum içinde olduğu söylenemez. İkinci örgün öğretimden yararlanma hakkını elde edenlerin, öğrenim ücretinin ikinci taksidini yatırmaması halinde yükseköğretim kurumu ile ilişkisinin kesilmesi öğrenim hakkının özüne

dokunmadır. Kazanılmış bir hakkı tümüyle kullanılamaz hale getirmesi sebebiyle itiraz konusu ibare, demokratik toplum düzeninin gerekleriyle uyum içinde değildir.

Temel hak ve özgürlüklerin sınırlanmasının bir diğer sınırı da, sınırlamaların "öngörüldükleri amaç dışında kullanılamamasıdır". Bu da "ölçülük" ilkesinin ifadesidir.

Bir sınırlama, ölçülülük ilkesi açısından geçerli olabilmesi için, elverişli, gerekli ve orantılı olmalıdır.

Öğrenim ücretinin birinci taksidini yatırmayanlar için kabul edilen "kayıtları yapılmaz ve yenilenmez" biçimindeki önlem, ikinci taksidi yatırmayanlar için öngörülen "kaydın silinmesi"ne göre daha yumuşaktır. Zira, daha sonraki aşamada öğrenim ücretini yasal faiziyle ödeyen kimse öğrenim hakkından yararlanabilme imkanına sahiptir. Oysa, yükseköğrenim kurumu ile ilişkisi kesilen kişinin böyle bir hakkı kalmamaktadır.

Asıl maksat, mümkün olduğu kadar herkesin yükseköğretimden yararlanmasını sağlamaktır. Öğrenim ücretinin zamanında ödenmesi ve ücrete dayalı sistemin aksamadan yürütülmesi isteniyorsa, bu, ikinci dönem ücretini ödemeyenlerin kurumla ilişkisi kesilerek gerçekleştirilemez. Çünkü, ilişkisi kesilen her öğrenci para kaynağı açısından bir kayıptır. Dolayısıyla, "ilişinin kesilmesi"ne göre daha yumuşak ve amaca ulaşmaya da elverişli olduğu düşünülen "kayıtları yenilenmez" suretiyle eğitim süresini belirli bir süre uzatma biçimindeki önlem, ikinci taksidi ödemeyenler için de geçerli olmalıdır.

Öte yandan, belli bir yasal önlemin uygulandığı kişiye "ölçüsüz bir yükümlülük" getirilip getirilmediğinin araştırılması da gerektir. Kullanılan araç ile güdülen amaç uyumlu bir oran içinde olmalıdır. İtiraz konusu ibare ile ulaşılmak istenilen hedef öğrenim ücretinin zamanında ödenmesini sağlamak, bunun için kullanılan araç ise yükseköğretim kurumu ile ilişkisinin kesilmesidir. Herhangi bir sebeple ikinci dönem öğrenim ücretini yatırmayan kişinin kurum ile ilişkisinin kesilmesi ağır ve onarılması imkansız maddi ve manevi zararlara yol açacak nitelikte bir düzenlemedir, bu bir önlem değil belki bir ceza niteliğindedir, ulaşılmak istenen amaç ile kullanılan araç arasında makûl ve kabûl edilebilir bir oran bulunmamaktadır.

Sosyal hukuk devleti'nin görevi, kişilerin ve toplumun refah, huzur ve mutluluğunu sağlamak; kişinin temel hak ve hürriyetlerini hukuk devleti ve adâlet ilkeleriyle bağdaşmayacak surette sınırlayan siyasî, ekonomik ve sosyal engelleri kaldırmak; insanın maddî ve manevî varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamaya çalışmaktır.

Bunun için Devlet, yurttaşların eğitim ve öğrenim ihtiyaçlarını kaliteli şekilde ve yeterince karşılamak zorundadır. Bunları sağlamak devlet için amaç ise, bunları gerçekleştirmek görevini üstlenen yükseköğretim kurumları da vatandaşın hizmetinde olan birer araçtır.

Bu sebeplerden dolayı, öğrenim ücretinin ikinci taksidini yatırmayanların "yükseköğretim kurumu ile ilişkisi kesilir" ibaresi, bir başka ifadeyle, paralı eğitim esasına dayanan sistemin aksamadan işleyebilmesi için öğrenim ücretlerinin zamanında tahsil edilmesini gerçekleştirmek üzere getirilen kısıtlama gerekli ve zorunlu değildir; haklı bir nedene dayanmamaktadır; amaç-araċ arasında kabul edilebilir âdil bir oran yoktur; kullanılamaz duruma getirilerek hakkın özüne dokunulmakta, kimsenin eğitim ve öğretim hakkından yoksun bırakılamayacağı ilkesine tezat teşkil etmekte, dolayısıyla, Anayasa'nın 42., 13., 2. ve 10. maddelerine aykırılık oluşturmaktadır.

Esas Sayısı : 1998/59
Karar Sayısı : 1999/14

Üye

Haşim KILIÇ

Üye

Sacit ADALI